

บทที่ 3

การทดลอง

วัตถุประสงค์ในการผลิตไวน์หม่อน

1. ผลหม่อน (*Morus alba* L.) ได้รับความอนุเคราะห์จากงานหม่อนไหม สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรลำปาง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผลหม่อนที่ใช้ในการศึกษาคือพันธุ์จีนผลสุก ที่ผ่านการแช่เยือกแข็งที่อุณหภูมิ $-25 \pm (-2) ^\circ\text{C}$ ก่อนนำมาละลายน้ำแข็งที่อุณหภูมิห้อง ($27-32 ^\circ\text{C}$)

2. diammonium hydrogen phosphate (DAP)	A.R. grade (Merck)
3. citric acid	Food grade
4. potassium metabisulfite	Food grade
5. potassium sorbate	Food grade
6. ascorbic acid	Food grade
7. น้ำตาลทรายบริสุทธิ์ (pure refined sugar)	มิตรผล

สารเคมี

1. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณกรดทั้งหมดและกรดระเหย ตามวิธีของ

A.O.A.C.(1995)

- sodium hydroxide	A.R. grade (Merck)
- phenolphthalein	A.R. grade (Riedel-de Haen)
- hydrogen peroxide	A.R. grade (Carlo Erba)
- potassium hydrogen phthalate	A.R. grade (Merck)

2. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ ตามวิธีของ Shaffer & Somogyi

(A.O.A.C.,1995)

- potassium sodium tartrate	A.R. grade (J.T. Baker)
- sodium carbonate	A.R. grade (Merck)
- copper sulfate	A.R. grade (Merck)
- sodium hydrogen carbonate	A.R. grade (Merck)
- potassium iodate	A.R. grade (Carlo Erba)

- potassium iodide A.R. grade (J.T. Baker)
- sodium thiosulfate A.R. grade (Merck)
- glucose A.R. grade (Merck)
- starch A.R. grade (BDH)
- sulfuric acid A.R. grade (Merck)
- potassium oxalate A.R. grade (J.T. Baker)

3. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ตามวิธี aspiration

(Patrick et al., 1993)

- phosphoric acid A.R. grade (J.T. Baker)
- hydrogen peroxide A.R. grade (J.T. Baker)
- methylene blue A.R. grade (Merck)
- methyl red A.R. grade (Merck)
- potassium hydrogen phthalate A.R. grade (Merck)

4. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณโปรตีน ตามวิธีของ A.O.A.C.(1995)

- sulfuric acid A.R. grade (Merck)
- boric acid A.R. grade (Merck)
- sodium hydroxide A.R. grade (Merck)
- ethyl alcohol A.R. grade (J.T. Baker)
- bromocresol green A.R. grade (J.T. Baker)
- methyl red A.R. grade (Merck)
- sodium sulfate A.R. grade (Carlo Erba)
- copper sulfate A.R. grade (Merck)

5. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณเซลล์ยีสต์ที่มีชีวิต ตามวิธีของ Sharf (1966)

- Potato Dextrose Agar (PDA) Merck

6. สารเคมีที่ใช้วิเคราะห์ปริมาณแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ ตามวิธีของ

A.O.A.C.(1995)

- sodium chloride A.R. grade (Merck)
- sodium hydrogen carbonate A.R. grade (Merck)
- methyl orange A.R. grade (Merck)
- hydrochloric acid A.R. grade (Merck)

เชื้อยีสต์

เชื้อยีสต์สำหรับหมักไวน์หม่อน *Saccharomyces cerevisiae* ใช้ในลักษณะผง (active dried yeast) ผลิตโดย Lallemand Australia PTY.Ltd., North Adelaide South Australia มีชื่อทางการค้า Lalvin V-1116 เชื้อยีสต์สำหรับหมักสปาร์คลิงไวน์ (ที่ใช้ทางการค้า) ใช้ในลักษณะผง มี 3 ชนิด โดยชนิดที่ 1 และ 2 *Saccharomyces cerevisiae* ผลิตโดย Maurifoods Yeast Group, Toowoomba Queensland Australia มีชื่อทางการค้า Maurivin PMD และ Maurivin AWRI 796 ตามลำดับ ส่วนเชื้อยีสต์ชนิดที่ 3 *Saccharomyces bayanus* ผลิตโดย Lallemand Australia PTY.Ltd., North Adelaide South Australia มีชื่อทางการค้า Lalvin EC-1118

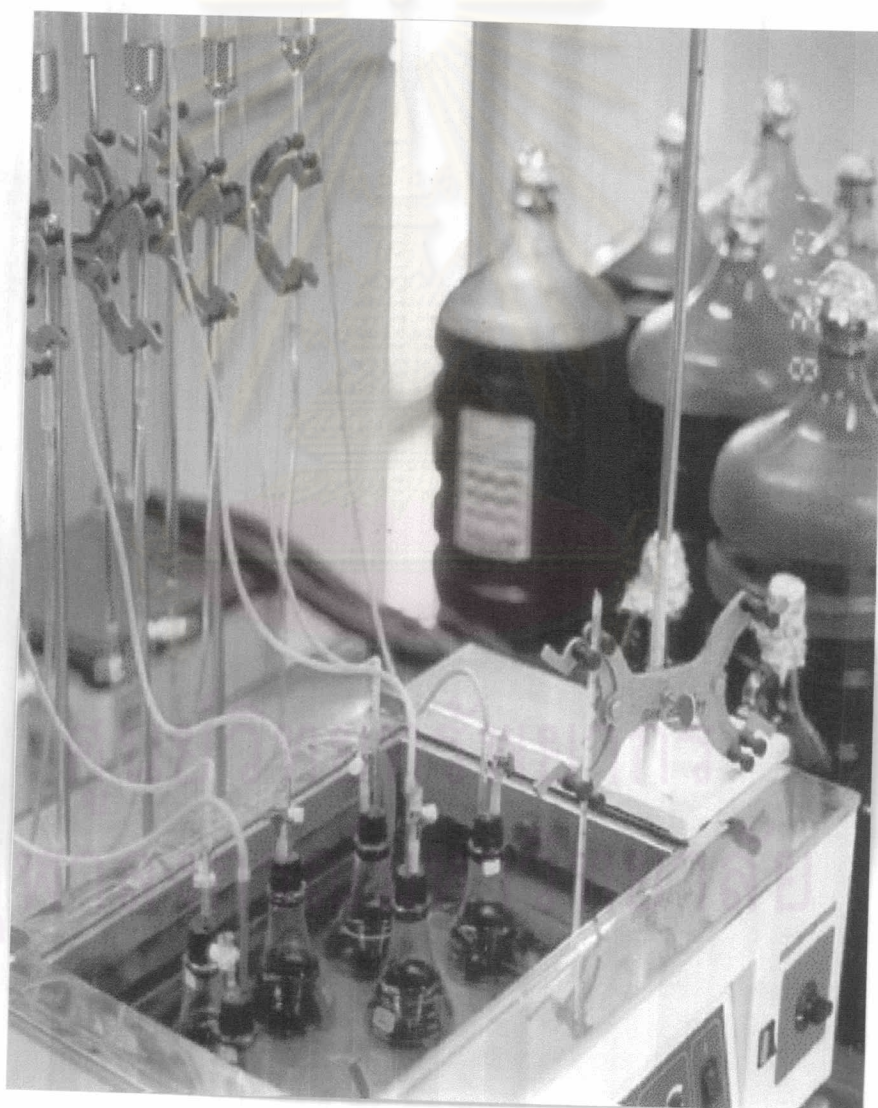
ขั้นตอนการวิจัย

1. การเตรียมไวน์หม่อน เตรียมไวน์หม่อนตามวิธีของ ภัทราภรณ์ ศรีสมรรถการ (2542) โดยใช้ในอัตราส่วนผลหม่อนต่อน้ำสะอาด เท่ากับ 1 ต่อ 3 โดยน้ำหนัก ปรับน้ำตาลให้ได้ 180 กรัม ต่อลิตร ปรับกรดให้ได้ 0.5 % โดยคิดในรูปกรดซิตริก เติม DAP 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และ สูดท้ายเติมยีสต์ Lalvin V-1116 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม หมักที่อุณหภูมิ 25-27 °C นาน 2 สัปดาห์ จากนั้นบ่มไวน์ในถังโพลีเอสเตอร์ (PET) ปากแคบขนาด 20 ลิตรที่อุณหภูมิ 4 °C นาน 3 เดือน

2. วิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของไวน์หม่อนที่เตรียมได้

- ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ หรือ TSS (° Brix) หาโดยใช้ hand refractometer
 - ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ หาโดยใช้วิธีของ Shaffer & Somogyi (A.O.A.C., 1995)
 - ปริมาณกรดทั้งหมดคิดในรูปกรดซิตริกหรือ TA (%w/v) หาตามวิธีของ A.O.A.C. (1995)
 - ปริมาณกรดระเหยคิดในรูปกรดอะซิติก หรือ VA (%w/v) หาตามวิธีของ A.O.A.C. (1995)
 - ปริมาณซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) โดยวิธี aspiration (Patrick et al., 1993)
 - ความเป็นกรดต่าง (pH) หาโดยใช้ pH meter
 - ปริมาณแอลกอฮอล์ (%v/v) หาโดยใช้ Ebulliometer
- วิเคราะห์จำนวน 3 ซ้ำ แล้วหาค่าเฉลี่ย

3. คัดเลือกสายพันธุ์ยีสต์ที่เหมาะสมในการหมักสปาร์คลิงไวน์หม่อน ติดตั้งอุปกรณ์
อ่างน้ำควบคุมอุณหภูมิแบบเขย่า เครื่องทำความเย็น และชุดวัดปริมาตรแก๊ส CO₂ (ประยุกต์จาก
ชุดวัดปริมาตรแก๊ส CO₂ Chittick apparatus ตามรูปที่ ก.2) โดยปรับอุณหภูมิของน้ำหล่อเย็นไว้ที่
15°C อุณหภูมิห้อง 25-27°C เตรียมสารละลายไวน์หม่อนจำนวน 200 กรัม (ที่หมักและบ่มแล้ว 3
เดือน เติมน้ำตาล 2.5%(w/w) และ DAP 1000 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ลงในไวน์หม่อน (วัดความ
หนาแน่นของไวน์หม่อนได้ 0.96 กรัมต่อมิลลิลิตร) ใส่ใน flask ขนาด 250 มิลลิลิตร ของชุดวัด
ปริมาตรแก๊ส CO₂ ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 ชุดวัดปริมาตรแก๊ส CO₂ และอ่างน้ำควบคุมอุณหภูมิแบบเขย่า

เตรียมเชื้อยีสต์ที่ใช้ในการหมักสปาร์คลิงไวน์หมอน ได้แก่เชื้อยีสต์ 3 สายพันธุ์ คือ Maurivin PMD, Maurivin AWRI 796 และ Lalvin EC-1118 อายุ 13 ชั่วโมง จำนวน 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม (เตรียมโดยเติมสารละลายน้ำตาล 10% w/w (0.5 มิลลิลิตร) ที่อุณหภูมิ 30-35 °C ลงในยีสต์ 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ทิ้งไว้นาน 1 ชั่วโมง แล้วเติมสารละลายไวน์หมอน : น้ำ (1:1) ที่มีน้ำตาล 5% ปริมาตร 10 เท่าของสารละลายน้ำตาล 10% ที่เติมตอนแรก (4.5 มิลลิลิตร) ทิ้งไว้นาน 12 ชั่วโมง ที่อุณหภูมิ 20 °C) ใส่ในไวน์หมอนที่เตรียมไว้ หมักที่อุณหภูมิ 15°C ตั้งความเร็วรอบของอ่างน้ำควบคุมอุณหภูมิแบบเขย่าไว้ที่ 100 รอบ/นาที วัดปริมาตรรวมของทีเรจที่เตรียมได้ (มิลลิลิตร) และหาจำนวนเซลล์ยีสต์ที่มีชีวิตทั้งหมดที่เติมลงไปในทีเรจโดยวิธีของ Sharf (1966)

ติดตามการหมักโดยวัดปริมาตรแก๊ส CO₂ (มิลลิลิตร) ที่เกิดขึ้นจากการหมักของยีสต์ทุก 4 ชั่วโมง วัดการสร้างแก๊สของยีสต์จนกระทั่งยีสต์ไม่สร้างแก๊สเพิ่มขึ้นอีก คำนวณน้ำหนักของ CO₂ (g) ที่เกิดขึ้นจากสมการของ กฎแก๊สสมบูรณ์ $PV = nRT$ (P=แรงดันภายในระบบ(atm), V=ปริมาตรแก๊สภายในระบบ(l), n=mole ของแก๊สในระบบ, R=0.08206 L atm K⁻¹mole⁻¹, K=อุณหภูมิ(K)) นำค่าที่คำนวณได้มาสร้างกราฟความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณแก๊ส CO₂(กรัม) กับ เวลา (ชั่วโมง) วางแผนการทดลองแบบ Completely Randomized Design ทดลอง 3 ซ้ำ

การตรวจสอบลักษณะทางเคมีของไวน์หมอนหลังเสร็จสิ้นการหมักครั้งที่สอง

- ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ (° Brix) หาโดยใช้ hand refractometer
 - ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ หาโดยใช้วิธีของ Shaffer & Somogyi (A.O.A.C., 1995)
 - ปริมาณกรดทั้งหมด (คิดในรูปกรดซิตริก) หาตามวิธีของ A.O.A.C. (1995)
 - ความเป็นกรดต่าง (pH) หาโดยใช้ pH meter
 - ปริมาณแอลกอฮอล์ หาโดยใช้ Ebulliometer
- วิเคราะห์จำนวน 3 ซ้ำ แล้วหาค่าเฉลี่ย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. ศึกษาความเข้มข้นของน้ำตาล ความเข้มข้นของ DAP และความเข้มข้นของยีสต์ที่เหมาะสมในการหมักสปาร์คลิงไวน์หม่อน

ความเข้มข้นของน้ำตาลที่เติม มี 2 ระดับ คือ 1.3 และ 2.5 % (จากการคำนวณปริมาณน้ำตาลที่ต้องใช้เพื่อให้ได้แรงดันภายในขวดเท่ากับ 3.0 และ 6.0 บรรยากาศ ตามลำดับ (Amerine et al., 1967)) ความเข้มข้นของ DAP ที่เติม มี 3 ระดับ คือ 100 300 และ 500 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม (เพื่อใช้เป็นอาหารเสริมสำหรับการเจริญเติบโตของยีสต์ (Graham, 1993)) และความเข้มข้นของยีสต์ที่เติม มี 2 ระดับ คือ 50 และ 100 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม วางแผนการทดลองแบบ 2X3X2 factorial in CRD ทดลอง 2 ซ้ำ โดยใช้เชื้อยีสต์ที่ผ่านเกณฑ์ตามข้อ 3 มาหมักแบบหมักในขวด ภายในขวดทนความดันสูง (ขวดที่เลือกใช้เป็นขวดสปาร์คลิงไวน์ที่ผ่านการใช้งานแล้ว นำมาล้าง โดยเลือกขวดที่มีขนาดใกล้เคียงกัน และไม่มีรอยร้าว) ปิดจุกคอขวด ต่อบาล์ว และพันลวด(เพื่อป้องกันไม่ให้จุกคอขวดถูกดันออกมา เนื่องจากแรงดันภายในขวดที่เพิ่มขึ้น) ดังรูปที่ 5 หมักที่อุณหภูมิค่าประมาณ 15 °C โดยวางขวดในแนวนอน

รูปที่ 5 ชุดทดสอบการหมักแบบหมักในขวด และการพันลวด

วัดแรงดันที่เกิดขึ้นโดยใช้มาตรวัดแรงดัน (ปอนด์ต่อตารางนิ้ว) ดังรูปที่ 6 ทุกๆ 7 วัน จนกว่าแรงดันภายในขวดจะคงที่ สร้างกราฟความสัมพันธ์ระหว่างแรงดันที่เกิดขึ้น (ปอนด์ต่อตารางนิ้ว) กับเวลา (วัน)

รูปที่ 6 การวัดแรงดันภายในขวดโดยใช้มาตรวัดแรงดัน (ปอนด์ต่อตารางนิ้ว)

การตรวจสอบลักษณะทางเคมีของไวน์หม่อนหลังเสร็จสิ้นการหมักแบบหมักในขวด

- ปริมาณของแข็งที่ละลายได้ ($^{\circ}$ Brix) หาโดยใช้ hand refractometer
- ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ หาโดยใช้วิธีของ Shaffer & Somogyi (A.O.A.C., 1995)
- ปริมาณกรดทั้งหมด (คิดในรูปกรดซิตริก) หาตามวิธีของ A.O.A.C. (1995)
- ความเป็นกรดต่าง (pH) หาโดยใช้ pH meter
- ปริมาณแอลกอฮอล์ หาโดยใช้ Ebuliometer

วิเคราะห์จำนวน 3 ซ้ำแล้วหาค่าเฉลี่ย

เลือกสปาร์คลิงไวน์ที่หมักได้มาทดสอบทางประสาทสัมผัส โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่างๆตามลำดับดังนี้

- มีแรงดันภายในขวดสูงสุดในแต่ละความเข้มข้นของน้ำตาลที่ใช้
- มีปริมาณน้ำตาลเหลือน้อยที่สุดในแต่ละความเข้มข้นของน้ำตาลที่ใช้
- มีปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดเหลือน้อยที่สุดในแต่ละความเข้มข้นของน้ำตาลที่ใช้
- ใช้ความเข้มข้นของยีสต์ต่ำที่สุดในแต่ละความเข้มข้นของน้ำตาลที่ใช้

นำสปาร์คลิงไวน์ที่ผ่านเกณฑ์ต่างๆมาทดสอบคุณภาพทางประสาทสัมผัส โดยผู้ทดสอบชิมจำนวน 10 คน ที่ผ่านการฝึกฝนให้รู้จักและคุ้นเคยกับสปาร์คลิงไวน์ โดยอธิบายคุณสมบัติของสปาร์คลิงไวน์ ประกอบกับชิมสปาร์คลิงไวน์ที่มีจำหน่ายในท้องตลาด (Pool and Henick-Kling, 1989) วิจัยคุณภาพเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของสปาร์คลิงไวน์ที่ควรจะเป็น เพื่อเข้าใจลักษณะทางด้านประสาทสัมผัสต่างๆ ให้ตรงกัน อันได้แก่ ลักษณะของฟองแก๊สที่อยู่ด้านบน ความต่อเนื่องของการมีฟองแก๊ส การเกิดฟองแก๊ส สีและความใส ความรู้สึกที่ได้รับจากการสูดดม ความพึงพอใจเมื่อได้ชิมครั้งแรก การปลดปล่อยของฟองแก๊สภายในปาก ความสมดุลระหว่างกรดและน้ำตาล กลิ่นและรสชาติที่ยังหลงเหลือค้างในปาก และความพึงพอใจโดยรวม จากนั้นให้ผู้ทดสอบชิมสปาร์คลิงไวน์หม่อนและให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะทางประสาทสัมผัสต่างๆ ตามแบบฟอร์มในภาคผนวก ข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย